

(utóbbi helyen elsősorban a házi krónikák – Hauskroniken – anyagai),

ZÁRÓJELENTÉS

Pályázatunk keretein belül hozzá kívántunk járulni a magyar parasztság kora újkori világképének, mentalitásának, vallásos életének, mágikus gyakorlatának és hiedelmeinek feltárásához levéltári és egyéb kéziratos, valamint nyomtatott források alapján. E dokumentumok azon tematikus csoportjait kezdtük meg feltárni és kutatni, amelyek az elit egyházi és világi kultúra világképe és mentalitása mellett a kor népi kultúrájára is fényt vetnek. Ilyen a vizsgált források közül elsősorban a *boszorkányperek jegyzőkönyv-anyaga, valamint a népi boszorkányságot a kora újkorban felülrétegző, a boszorkányüldözést felülről gerjesztő egyházi/bírósi demonológia, illetve annak jogi, törvénykezési dokumentumai*. A források másik csoportja olyan dokumentum, amely az elit írásbeliség népi kultúrára tett hatásainak, a kulturális kölcsönviszonyoknak fontos tükrözői, és/vagy e hatások közvetítő csatornái: ilyen forrásokat jelent az egyházi *benedikció* és *exorcizmus* rítus- és szövegekészlete, továbbá a falusi vallásos kultúrának normát adó *prédikációk*. A közvetítő csatornák között vizsgáltuk az elit mágia és a falusi mágia, gyógyítás szakemberei közt közvetítő írásos (kéziratos vagy nyomtatott) *varázskönyveket* (és terveztük vizsgálni a parasztok világképét vizuálisan befolyásoló falusi templomi *képek, szobrok* egy csoportját, de ez a tervünk nem valósult meg). Mindezek kutatását még kiegészítettük az írásba foglalt *látomások* kéziratos és nyomtatott dokumentumaival.

Kutatóink e speciális forráscsoportok valamelyikének feldolgozásából kiindulva foglalkoztak a néphit, népi mágia, vallás, mentalitás, történeti alakulásával, eredetkérdéseivel, középkori és újkori paradigmaváltásaival, az elit és népi, az egyházi és laikus kultúra, írásbeliség és szóbeliség kölcsönhatásával. Munkaközösségünk kezdeti célkitűzéseire hasonlóan interdiszciplináris kutatást terveztünk végezni e pályázati ciklusban is (ami a pályázatban részt vevő történészek, folkloristák és antropológusok személyi összetételében is megnyilvánult). Kutatásaink tehát szerteágazóak voltak, és igazodniuk kellett a különböző szakmákhoz tartozó kutatók sajátos vizsgálati területeihez, eltérő módszertani hozzáállásához. Mindemellett reméltük, hogy a kora újkor mentalitását, vallás- és hiedelemvilágát egymástól igen különböző források alapján, más-más szempontok szerint vizsgáló kutatások egymást kiegészíteni, erősíteni fogják, és egyre több közös kutatási terület, egymást módszertanilag és tematikusan is támogató társulás jön létre a kutatási témák és a kutató személyek között, ami a kora újkori szellemi élet e hatalmas vizsgálati terepének rendszeresebb, koherensebb megismeréséhez vezethet. Az idők során az egyéni kutatásokat összekötő szálak valóban erősödtek és sokasodtak, amint ezt akár bibliográfiánk szerzőtársulásai is bizonyíthatják; a pályázati ciklus végén

kialakult újabb kutatási tervek pedig reményt adnak a közös kutatások sikeres folytatásához.

BOSZORKÁNYSÁG ÉS BOSZORKÁNYÜLDÖZÉS

A kutatás fő vonulatát a leggazdagabb forráscsoport, a *boszorkányság és boszorkányüldözés fent említett dokumentumainak* gyűjtésén, kiadásán, feldolgozásán alapuló, – tizenhat éve folyó – “boszorkányhit történeti forrásai” kutatás jelentette, amelyben több belső (a pályázatban résztvevő) és egy-egy forráscsoport feltárására külső megbízással vállalkozó kutató (többnyire helyi levéltáros) dolgozott. A kutatás folyamatossága sem szakadt meg, a munkacsoport régi tagjai közül öten folytatták a boszorkányperek szövegkutatását (Pócs Éva, Klaniczay Gábor, Tóth G. Péter, Kis-Halas Judit, valamint Krász Lilla mint külső résztvevő); de jelentkezett néhány új, fiatal munkaerő is, és alkalomszerűen társult hozzánk régi munkatársunk, Kristóf Ildikó is. A kutatás egyik legfontosabb része – mint eddig is mindig – magának a hatalmas méretű (sokszor nem magyar nyelvű) forrásanyagnak a feltárása illetve dokumentálása, átírása, publikációra való előkészítése volt. A kutatások kiterjedtek mind a régen publikált, mintegy 2000 oldalnyi, mind a munkacsoportunk által folyamatosan feltárt újabb, mintegy 4000 oldalnyi szövegből létrehozott adatbázisunk létrehozására illetve az ezen alapuló elemző vizsgálatokra.

A forrásfeltáró munka folytatásához, kiterjesztéséhez (pl. Erdély, vagy a Felvidék eddig majdnem teljes mértékben feltáratlan helyei közül Nagyszeben, Brassó, Kassa, Lőcse, stb.) az eddiginél jobb lehetőségeink nyíltak, illetve sikerült új magyarországi és külföldi, a megfelelő nyelveken jól tudó levéltárosokat megnyerni az ügynek. A határokon belül is folytattuk a fehér foltok felszámolását. Feltárás folyt Győr, Kassa, Nagyszeben, Szeged, Sopron városi levéltáraiban, a Pozsony megye területén fekvő városok: Bazin, Modor, Szentgyörgy levéltáraiban, Eisenstadtban, Nagyszebenben, Marosvásárhelyen, Kolozsváron, Abauj, Vas és Baranya megyékben; hozzájutottunk – nem általunk feltárt – publikálatlan zágrábi és Zágráb környéki dokumentumokhoz is. A boszorkányper-jegyzőkönyvek feltárása és egyben boszorkányper-adatbázisunk összesen – terveinket kissé túl is szárnyalva – mintegy 1500 oldallal gyarapodott.

Feltáró munkánk során kis mértékben el kellett térnünk terveinktől. Tervezett szegedi, brassói, nagyszebeni és kassai kutatásunk illetve forráskiadványaink megvalósulása részben a távolabbi jövőbe került: Nagyszebenben és Brassóban nem, vagy alig volt módunk az eddigi anyaghoz kiegészítő feltárást végezni; Kassán egyelőre – személyi okok miatt – fel kellett függesztenünk a feltárás folytatását; mind Baranya, mind Győr illetve Győr megye levéltáraiban (egyelőre) a vártnál jóval kevesebb dokumentum került elő. A Győrben (részben

Perger Gyula révén) előkerült új anyagot feldolgozói nem önálló kötetbe, hanem a kincsásással fogalkozó varázskönyvek kötetébe (szerkesztők Láng Benedek és Tóth G. Péter) szánják, ugyanide kerül néhány újonnan (Tuza Csilla, Varga Szabolcs által) fletárt baranyai dokumentum is.

Az adatgyűjtéssel párhuzamosan végeztük a perszövegek átírását, sajtó alá rendezését. Az átírás, szerkesztés munkája kiterjedt az előző ciklusban gyűjtött peranyag még feldolgozatlan részére is. A szlovák, német és latin nyelvű perek – rendkívül munkaigényes – idegen nyelvi lektorálása is végbement. Mind a feltárás, mind a leírás munkájába bevontuk a helyi (vidéki ill. határon túli) levéltárosokat.

A boszorkányperek szövegkiadása a Balassi Kiadó gondozásában az 1998-ban illetőleg 2003-ban megindult két sorozatban valósult és valósul meg. A vármegyei sorozatban, amelynek Pócs Éva a sorozatszerkesztője, elkészült és 2005-ben megjelent *A magyarországi boszorkányság forrásai*-nak Tóth G. Péter által szerkesztett IV. kötete: igen nagy mennyiségű Máramaros, Vas, Zala, Zala és Zemplén megyei per-anyaggal, valamint Túróc megyei szlovák nyelvű dokumentumokkal. (Boross Isván, Kiss András, Jakab Réka és mások közreműködésével; lásd a bibliográfiában). Ciklusunk végére majdnem teljesen elkészült *A magyarországi boszorkányság forrásai*-nak Tóth G. Péter által szerkesztett V. kötete is. Ebben most együtt van a már régebbi feltárású, de az ABC-rendű perkiadásokról lekéssett, „pótkötetbe” maradt peranyagon kívül a fent jelzett új feltárású peranyag egy része is. Ennek 2004–2006 között gyűjtött része már teljesen feldolgozott, a legutóbb előkerült nagyobb terjedelmű dokumentumok feldolgozása azonban még nem fejeződhetett be. A folyamatosan készülő kötet készültsége mintegy 80 %-os, de a kötet különböző fázisokban lévő anyaga már CD-n megtekinthető, belső szakmai körökben használható. Megjelenését 2009-re lehet tervezni.

Az előző ciklus végén Balogh Béla nagybányai kötetével indult a városi levéltárakból származó dokumentumokat közzétevő új sorozat, Tóth G. Péter sorozatszerkesztésében. A *segesvári perek* 25 íves, német nyelvű kötetének előkészítése, szerkesztése (Hagenthurm Endre) befejeződött (az utolsó két évben megnövekedett anyag feldolgozása késleltette eddig). Kiadását most pályáztatjuk, a kötet idén megjelenhet. Ugyancsak kiadásra kész (kiadási pályázattól függően idén vagy jövőre megjelenhet) az *Ödenburger Hexenprozesse – Soproni boszorkányperek (1429-1702)* német nyelvű kötet. Lassította a befejezést, hogy a már 2005-ben kész kötet anyaga az új feltárások következtében mintegy 1/3-ával bővült (Kovács József László, Szántay Antal, majd Tóth Péter, végül Szakács Anita, Németh Ildikó, Dominkovics Péter dolgozott a kötet kiadásra előkészítésén).

A Középkori boszorkányság 1563-ig (a *Magyarországi boszorkányság forrásainak* Tóth G. Péter által szerkesztett VI. kötete) régen ismert és újonnan feltárt forrásain folyamatos szöveggondozó munka folyt; a kötet váza,

tartalomjegyzéke már megtekinthető, illetve az anyag megismeréséhez mutatóként használható. Ennek befejezése és a kötet publikálása (Tóth G. Pétertől) a következő ciklusban várható.

A kutatás – a szövegfeltáró, feldolgozó munkán túl – az alább felsorolt témákban folyt, nagyjából megfelelően annak, amit a tervben lefektettünk (a tervtől való eltérések oka nem a kutatás intenzitásának csökkenése, hanem éppen intenzívebbé válása, illetőleg természetes menete, néhány új ember bekapcsolódása. Mikro-elemzéseket és globális vizsgálatokat egyaránt végeztünk, mindkettőt kiterjesztve az újonnan feltárt és menet közben tovább gyarapodó peranyagra egyaránt.

A *boszorkányüldözés historiográfiája, összefoglaló statisztikája*; az elmúlt ciklusban végzett és publikált vizsgálatok kiegészítése, illetve megismétlése, amelynek eredménye a teljes boszorkányper-adatbázis és mutató (Tóth G. Péter). Ennek készítése folyamatos volt, kiegészült az új feltárású peranyag egy részével, a még nem hivatalosan megjelent CD-változat a kutatás belső körei számára már hozzáférhető (kutatói használatra lemásolható). A hivatalosan publikált verzió az új, bedolgozandó anyag nagy terjedelme miatt késik. Ezzel összefüggésben a Tóth G. Péter által már az elmúlt ciklusokban elkészült és publikált boszorkányper-kataszter az összes feltárt – publikált és publikálatlan – magyar boszorkányperrel folyamatosan kiegészül, az új, bővített változat kiadásáig is folyamatosan hozzáférhető a szakmai közönség számára. (A régebben feltárt peranyag digitalizált változatának első CD-je – mint kutatói mintaverzió – 2006. januárjában bemutatást nyert munkaközösségünk tagjai és az érdeklődő kutatók számára a Néprajzi Társaság keretében rendezett munkabeszámoló konferencián.

A *boszorkányüldözés jogi hátterének, társadalmi kontextusának* kutatása, különös hangsúllyal a boszorkányüldözés kezdő és záró szakaszainak jogi, társadalmi hátterén. E témákról több konferencia-előadás hangzott el és egy nagy tanulmány van sajtó alatt Tóth G. Péter és Krász Lilla közös műveként. A *boszorkányüldözés teológiai vonatkozásait, vallás- és egyháztörténeti hátterét* Tóth G. Péter (valamint régi munkatársunk, Kristóf Ildikó) tovább kutatta (lásd tanulmányait a bibliográfiában a bibliai szövegek szerepéről a boszorkányperek jogi eljárásaiban és a kora újkori boszorkányhiedelmekben, a boszorkányperek jogi rítusairól, a mágiáról vallott nézetekről a felvilágosítás korában, a mágia dekriminalizációjáról és a babonaellenes küzdelemről Magyarországon és Erdélyben).

Az *intézményes üldözés és a népi boszorkányság, a hivatalos ideológia és a néphit kapcsolatai, illetve a boszorkányság hiedelemrendszerének mitikus és rituális alapjai és előzményei Európában*. Ezzel kapcsolatban Klaniczay Gábor (a boszorkányperek látomásai), valamint Pócs Éva (a megszállottság, valamint a boszorkányperekben megjelenő lélek- és halál-elképzelések) végzett vizsgálatokat. A perek látóinak, varázslóinak különböző aspektusú vizsgálatait

Pócs Éva (tündérvarázslók, idővarázslók, látók, divinációs technikák) és Kis-Halas Judit (nagybányai perek mágikus szakértői), és Klaniczay Gábor (kolozsvári „tündérperek”) végezte (lásd bibliográfia).

Kutatóink a boszorkányság, boszorkányüldözés témájában több magyar és nemzetközi konferencián részt vettek, mint a témák közép-európai vonatkozásainak meghívott szakértői. Pócs Éva a 2004 októberében Smolenicében tartott „The role of magic in the past” c. nemzetközi mágia-konferencián a kora újkori idővarázsló gyakorlatról tartott előadást, erre vonatkozó összefoglaló tanulmánya megjelent a konferencia kötetében. Krász Lilla és Tóth G. Péter közös tanulmányt készítettek a kései boszorkányüldözésről a 2005-ös, hasonló témájú weingarteni nemzetközi konferenciára; cikkük megjelenés alatt a konferencia kötetében. Tóth G. Péter a 2005-ös vajai „Tárgy és folklór” konferencián adott elő a boszorkányperek tárgyi bizonyítékairól, amely nagy összefoglaló tanulmányként hamarosan megjelenik a *Studia Ethnologica Hungarica* IX., konferencia-kötetében (mindezekről lásd bibliográfia).

Minden kutatónk, néhány külső munkatársunkkal egyetemben, publikált a *Rubicon* Klaniczay Gábor–Tóth G. Péter szerkesztette „Boszorkányság” számában tanulmányokat a kora újkori boszorkányságról és boszorkányüldözésről, boszorkányhiedelmekről. (Klaniczay Gábor, Tóth G. Péter, Pócs Éva, Németh Ildikó, Kiss András, Kis-Halas Judit – lásd bibliográfia). Hasonlóképpen, a kolozsvári *Korunk* 2005-ös „boszorkányság” különszámában Pócs Éva egy, Tóth Péter két tanulmányt írt. (Ezek nem szerepelnek a bibliográfiában).

LÁTOMÁSOK

A 70–80-as évektől megélnékült magyar látomásszöveg-feltárást és -kutatást (lásd például Molnár Ambrus, Szigeti Jenő, Voigt Vilmos ide vonatkozó munkássága), valamint a fellelt anyagok publikációját folytatja elsősorban a csak „külsőként” munkacsoportunkhoz tartozó Szigeti Jenő: kiadásra előkészítette Schulz György és Szentpéteri Juhász János látomásait, majd „Gál József látásai”-t. (Előbbinek publikációja már megjelent, lásd bibliográfia). Tóth G. Péter és Kis-Halas Judit szövegfeltárási és szövegkiadási tervei (látomások, túlvilág-irodalom: Kopcsányi Mihály, Lépes Bálint) egyelőre nem valósultak meg elsősorban az őket igen megterhelő boszorkányperekkel kapcsolatos munkák miatt; e munkáknak nem volt anyagi vonzata sem.

A látomások illetve látomásirodalom, prédikációk, benedikciók, kéziratok varázskönyvek, stb. kiadása a 2004-ben induló *Fontes Ethnologiae Hungaricae* sorozatban (a L’Harmattan Kiadó és a PTE Néprajz Tanszék közös kiadásában) fog megvalósulni: Szigeti Jenő gondozásában itt jelentek meg, második számként a „Protestáns népi látomások a XVIII. századból” c. sorozat 1.

köteteként *Schulz György és Szentpéteri Juhász János látomásai*; és itt tervezzük publikálni szintén Szigeti gondozásában *Gál József látásai*-t, amelynek sajtó alá rendezése kész, néhány kiegészítő levéltári vizsgálat után a kötet megjelenhet.

PRÉDIKÁCIÓK, EXEMPLUMOK

A kutatást tervező személyek közül Szacs vay Éva már évekkel ezelőtt (a Pócs Éva vezette “Vallási motívumok” c. régi Otka-kutatás során) megkezdte a 18–19. századi protestáns prédikációk vizsgálatát a debreceni és a pápai levéltár 18. századi és 19. század eleji kéziratos anyagának áttekintésével. E ciklusban folytatódott (Szalánszki Edit bekapcsolásával) a kéziratos prédikációk feltárása a hiányosan gyűjtött korszakokból, a sárospataki levéltár illetve a Ráday-könyvtár kéziratos anyagában, valamint Pápán és Debrecenben. (A szintén tervezett soproni evangélikus kutatás a vártnál több református anyag feldolgozási problémái miatt egyelőre halasztódott).

Szacs vay Éva befejezte Budai Pál babona-ellenes prédikációinak szöveggondozását, mutatózását, és közreadta ezeket *A köznép babonái és balvélekedései ellen való Prédikátziók Nagy-Bajom, 1824-25* címen, 460 oldal terjedelemben, a fentemlített *Fontes* sorozat első köteteként. Ugyancsak elkészült és kiadásra került Szalánszki Edit gondozásában Sajószentpéteri István *Ördög szára-bordája* c., 18. század eleji dohányzás-ellenes prédikáció-gyűjteménye.

Perger Gyula, mint a pályázati ciklus közepén csatlakozott külső munkatársunk, sajtó alá rendezte Taxonyi János: *Az ember erkölcsének és az Isten igazságának tükörei, Győr 1740–1746* c. művét, amelynek modern, mutatókkal és kommentárokkal ellátott kiadását a *Fontes* sorozat VI. számaként tervezzük, 2009-ben.

Mind az öt itt említett kutató folyamatosan foglalkozott az általa fellelt és/vagy kezelt forrásanyag elemzésével, tanulmányok írásával. Vizsgálataik csomópontjai a prédikációs szövegek vallási illetve hiedelemmotívumai, az elit és népi kultúra közlekedő csatornái (a “népnek mondott” prédikációk “köztes” helyzete egyfelől a szóbeliség és írásbeliség, másfelől a magyar és európai művelődési anyag között). Szacs vay Éva megvédte a pályázati ciklusban *Az ördögi dolgokról Protestantizmus és köznépi mentalitás* c. doktori disszertációját, amely lényegében az e pályázati keretekben folyó kutatáson alapul. Ugyanő intenzíven kutatta a prédikációk ördög- és angyal-elképzeléseit, párhuzamban ördög- és angyal-ábrázolásokkal kapcsolatos vizsgálataival; e témákkal több konferencián szerepelt és számos tanulmányt írt (lásd bibliográfia). Szalánszki Edit egy prédikációkötet közreadása mellett annak utószavaként tanulmányt írt a Sajószentpéteri prédikációiban megjelenő ördög- és pokol-képekről (lásd bibliográfia). Perger Gyula a Taxonyi példázat-

anyagában megjelenő folklór-műfajok és -motívumok kapcsán elsősorban az írásbeliség-szóbeliség viszonyát kutatja.

BENEDIKCIÓ ÉS EXORCIZMUS

A *benedikciók és exorcizmusok* a nemzetközi (katolikus) vallástörténeti anyagban az elit egyházi és népi kultúra szinte legfontosabb összekötő szálait, kölcsönhatásainak bizonyítékait jelentik. Az ismeretlen magyar szöveganyag megtalálását és a rá vonatkozó kutatást vette tervbe Bárth Dániel, akinek a feltárás mellett célja volt az összegyűjtött szövegek összehasonlító elemzése és forráskiadvány formájában történő publikálása is. Sikerült pályázati ciklusunk alatt eredményes feltáró munkát végeznie, mind a nyomtatott, "hivatalos" rituálék, mind a "félhivatalos" benedikció- és exorcizmus-gyűjtemények, valamint a kéziratos benedikciók vonatkozásában. Kutatásai Budapesten, Kalocsán és Bécsben folytak.

Tervezett forráskiadványa kísérő tanulmánnyal elkészült, és *Magyarországi benedikciók és exorcizmusok* címen reményeink szerint a *Fontes* sorozat VI. számaként 2009-ben kiadásra kerül.

Bárth Dániel emellett tanulmányokat végzett és publikált, valamint számos konferenciaelőadást tartott (a VIII. SIEF-konferencián 2004-ben, a 2006-os szegedi „Érzékek és a vallás” konferencián, a Magyar Vallástudományi Társaságban 2007-ben) egyes benedikció-gyűjtemények forrásértékéről, a katolikus egyházi irányítás és a népi kultúra kapcsolatáról a benedikciók–exorcizmusok kapcsán, a zombori ferencesek, valamint a pannonhalmi bencések benedikció-gyakorlatáról. Egy 2006-ban Thomas Wunsch szerkesztésében megjelent *Religion und Magie in Ostmitteleuropa* c. tanulmánykötetbe szóló felkérésnek is eleget tett, hasonló témájú tanulmányával. (Lásd a publikációkat.)

VARÁZSKÖNYVEK

A *varázskönyvek* vagy *mágikus kézikönyvek* a 16–18. századi értelmiségi (udvari, egyetemi, papi, szerzetesi) mágia fontos dokumentumai, amelyek az elit írásbeliséget a népi kultúra felé közvetítő ponyvák a 20. századig éltek, és fontos forrásai voltak az írásbeliség és a népi mágia, néphit, ráolvasások kapcsolatait vizsgáló kutatásoknak is. Láng Bendek latin nyelvű közép-európai kutatási előzményei után kezdte pályázati ciklusunkban vizsgálatait, a magyarországi források és kutatások hiányát, fehér foltjait eltüntetendő. Ennek során sikerült számos magyarországi forrást fellelnie és sajtó alá rendeznie. A kutatásba időközben Tóth G. Péter, kisebb mértékben Perger Gyula is bekapcsolódott.

Az eredmény egy gazdag – főleg a kora újkorban Magyarországon is igen elterjedt – kincsásással kapcsolatos szöveggyűjtemény, amelyet Tóth G. Péterrel közösen publikálnak *A kincskeresés 400 éve Magyarországon (Kézikönyvek és olvasóik)* címen. A kötet, szerkesztői kommentárokkal, tanulmányokkal együtt a *Fontes V.* köteteként fog megjelenni, jelenlegi kiegészítő publikációs pályázatunk eredményétől függően esetleg még 2008-ban.

Láng Benedek varázskönyvekkel kapcsolatos *vizsgálatai* részint e könyvek használóira, részint arra irányulnak, hogy a szövegeket elhelyezze a kor mágiatörténetének, tudománytörténetének, és népi hiedelemvilágának kontextusában. Idevágó tanulmányai közül egy már sajtó alatt van (lásd a bibliográfiát).

PONYVA, KALENDÁRIUMOK

A tervünkben szereplő, feltáratlan hiedelem-tematikájú ponyva-anyaggal kapcsolatos vizsgálat helyett Vándor Andrea munkatársunk feltáró és feldolgozó munkáját áthelyezte a 19. század első felének kalendárium-anyagára, és e vonatkozásban pécsi illetve Baranya megyei könyvtárakban kutatott. Egy tanulmánya elkészült és bemutatást nyert 2006-os kutatás-beszámoló konferenciánkon. Ez a vizsgálat lelassult, eredményeire csak a jövőben számíthatunk (a félbe maradt kutatás anyagilag nem terhelte pályázatunkat).

A TÉMÁK ÖSSZESEGÉBEN TARTOTT KUTATÁSI BESZÁMOLÓK, KONFERENCIÁK, KÜLSŐ FELKÉRÉSEKRE KÉSZÜLT KUTATÁS-ÖSSZEFOGLALÓ TANULMÁNYOK

Menet közben a műhelymunka-megbeszéléseken kívül nyilvános – a Magyar Néprajzi Társaságban rendezett – munkabeszámoló tudományos konferenciát is tartottunk 2006. január 20-án, „Néphit, vallás, mentalitás. Kéziratos és nyomtatott források, 16–19. század. Forrásfeltárás, -kiadás, kutatás” címen, amelyen majd minden kutató-munkatársunk és többen a feltárásban, feldolgozásban segítők közül is beszámolót tartottak kutatásuk állásáról. Az elhangzott előadások némelyike már első változata volt 2008 őszén nyomdába adandó tanulmánykötetünknek (ennek nyomdakész tanulmányait lásd a bibliográfiában Tóth G. Péter, Szacs vay Éva, Németh Ildikó, Láng Benedek, Bá rth Dániel, Kis-Halás Judit, Pócs Éva tollából). Ez a kötet összefoglalóan számot ad forrásfeltáró és feldolgozó munkánkról, gazdag kora új kori vallás- és hiedelem-adatbázisunkra támaszkodó kutatásaink sok vonatkozásáról, bár természet szerűleg egy-egy kutató változatos kutatási témáinak teljes bemutatása nem fért egyetlen kötet kereteibe. Mint bibliográfiánkban látható, Németh Ildikó az újonnan feltárt korai soproni boszorkányperek egyikéről, Klaniczay Gábor a korai kolozsvári boszorkányperekről, Pócs Éva a kora új kori jósokról és

divinációs technikákról, Kis-Halas Judit a nagybányai boszorkánypererek „mágikus szakértőiről”, Tóth G. Péter a magyarországi és erdélyi boszorkányüldözés utolsó szakaszáról, az üldözés megszűntének okairól, Bárth Dániel a pannonhalmi bencések kora újkori benedikciós gyakorlatáról, Láng Benedek pedig a kora újkori magyarországi kincskereső varázskönyvekről ad összefoglalást.

A tervünkben szereplő másik nagy összefoglaló tanulmánykötetet nem hoztuk létre, lévén, hogy munkatársaink igen sok külső felkérést kaptak más tanulmánykötetekben, konferenciakötetekben való szereplésre, publikációik mennyisége, terjedelme így sokszor a teljesítőképeség határait súrolta. (Lásd bibliográfia)

Ami a külső felkéréseket illeti, a publikációk vonatkozásában megemlíteném, hogy Pócs Éva, valamint régebbi munkatársunk, Kristóf Ildikó kapott felkérést, még előző ciklusunk idején a texasi egyetemen, Richard M. Golden szerkesztésében megjelenő *Encyclopedia of Witchcraft. The Western Tradition* című 4 kötetes enciklopédia számára a boszorkányság és boszorkányüldözés több témájából írandó, a magyar és európai, illetve közép-kelet-európai boszorkányságot és boszorkányüldözést összefoglaló cikke. A 2004-ben publikált enciklopédiába Kristóf Ildikó egy, Pócs Éva négy nagy és több kisebb összefoglalást írt a boszorkányüldözésről, boszorkányságról, vámpírhitről, illetve mágiáról, néphitről általában, amely szócikkek magyarul is megjelentek az Ethnographiában. (Lásd a bibliográfiát.)

A Kőszeghy Péter szerkesztette Művelődéstörténeti Lexikon munkálataiban, a kora újkori vallás, néphit, mentalitás, boszorkányság, stb. vonatkozásában több munkatársunk vett részt. Mint bibliográfiánkból látható, Pócs Éva a boszorkány, boszorkányság, amulettek, mágia, halál, különböző látók és varázslók, istenítélet, divináció témáiból, Láng Benedek a kincskeresésről, Bárth Dániel az ördögüzésről írt a ciklusban megjelent és még idén megjelenő szócikkeket; több további cikkünk is elfogadást nyert.

Ami a nem csak és kimondottan munkacsoportunk kutatásaival kapcsolatos, (de részben vagy egészen annak tematikájában szervezett) magyar és nemzetközi konferenciákat illeti, előző OTKA-ciklusunk nagy nemzetközi interdiszciplináris konferenciája (Demons, Spirits, Witches, 1998-ben), amely nagy mértékben épített már akkor is létező munkaközösségünk tagjainak munkájára, tematikusan is felölelte szinte minden mai kutatási témánkat is. A konferencia tanulmánykötet-sorozatának első tagja még elmúlt pályázati ciklusunk végén megjelent. 2006-ban publikálta a CEU-Press a második kötetet, Klaniczay Gábor – Pócs Éva szerkesztésében, *Demons, Spirits, Witches 2. Christian Demonology and Popular Mythology* címen, a harmadik kötet pedig a közeli hetekben fog megjelenni (lásd a bibliográfiát). E kötetek szerkesztői, kiadói munkája e pályázati ciklusban zajlott, Klaniczay Gábor, Pócs Éva és Kis-Halas Judit részvételével. A bennük publikált cikkek közül Klaniczay Gábornak

a látomásokról, Pócs Évának a megszállottság rendszereiről, Tóth G. Péternek a boszorkányok vízpróbájáról, Kis-Halas Juditnak a nagybányai perek varázslóiról és boszorkányairól írt tanulmányait, valamint Klaniczay Gábor és Pócs Éva Carlo Ginzburggal lefolytatott kerekasztal-vitán való részvételét kell említenünk, mint szorosan volt és jelen pályázataink kereteiben végzett kutatások beszámolóit.

Előző pályázati ciklusunk végén, 2002-ben zajlott a Pócs Éva által szervezett „Áldás és átok, csoda és boszorkányság” c., konferencia, ahol két szekciót is uraltak munközösségünk tagjai és a velünk kapcsolatot tartó külső munkatársak. Klaniczay Gábor a csoda- és rontáselbeszélések strukturájáról, Bárh Dániel a kora újkori benedikciós gyakorlatról, Kiss András (újonnan feltárt kolozsvári „tetemrehívás”-adatokról, Hagenthurm Endre, Bokor Zsuzsanna és Takár Zsuzsanna különböző erdélyi boszorkányper-vonatkozásokról tartott előadást. E témák kutatása folytatódott jelen pályázati ciklusunkban is, a konferencia tanulmánykötete 2006-ban jelent meg (lásd a konferencia-kötetek e tanulmányait a bibliográfiában). Az ugyane konferencia-ciklus részeként 2004-ben szervezett „Maszk, átváltozás, beavatás” c. interdiszciplináris konferencián Tóth G. Péter vett részt egyik pályázati témájával (a rituális gyermekgyilkosság a történeti forrásokban); az „Angyalok, démonok, látók és szentek” c., 2006-ban tartott konferencián Klaniczay Gábor, Tóth G. Péter és Bárh Dániel az ördögi megszállottság illetve az exorcizmus témaköréből, Pócs Éva a boszorkányperek „lélekczata”-motívumairól adott elő. Ugyanitt Szacsvey Éva a történeti források angyal-ábrázolásairól értekezett. (Lásd az egy hónapon belül megjelenő tanulmányokat a bibliográfiában).

A PTE Néprajz–Kulturális Antropológia tanszékén 2006 szeptemberében szervezett „Párbeszéd a hagyománnyal – a néprajzi kutatás múltja és jelene” konferencián Klaniczay Gábor a kolozsvári boszorkányperekről, Tóth G. Péter a magyarországi boszorkányüldözés utolsó szakaszáról, Szacsvey Éva pedig a kora újkori prédikációk ördöggépzeteiről beszélt összefoglalóan, tanulmányaik e konferencia kötetében készülnek megjelenni.

A 2007. májusában Pócs Éva által Pécsen, angolokkal és észtekkel közösen szervezett nemzetközi „Charms, Charmers and Charming” konferencián Bárh Dániel és Pócs Éva adtak elő a kora újkori benedikciók témaköréből. A tanulmányok sajtó alatt vannak a CEU-Press-nél kiadásra kerülő tanulmánykötetben (lásd bibliográfia).